

Войтік Т. Г.

старший викладач,

Одеський національний морський університет

Пучков Б. В.

кандидат технічних наук, доцент,

Одеський національний морський університет

Конєйкіна Т. Г.

старший викладач,

Військова академія (м. Одеса)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ -ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасний етап розвитку суспільно-економічних умов України характеризується розширенням різнорівневої взаємодії, поглибленням відносин між різними країнами, домінуванням інтегративних процесів в економіці, науці, культурі, політиці. Ефективна комунікація представників різних культур є запорукою успішної діяльності в усіх цих сферах. Тому одним з основних напрямів є розробка комплексних дієвих стратегій та підходів до формування міжкультурної компетенції у майбутніх фахівців у межах професійної освіти, розробка та впровадження в освітню практику відповідної педагогічної системи, спрямованої на досягнення поставленої мети в межах нової педагогічної парадигми.

Заклади вищої освіти України здійснюють підготовку фахівців у тому числі іноземних. Тому вміння спілкуватися з представниками різних країн для викладача є дуже важливим. Основою розвитку міжкультурної компетенції безсумнівно є вивчення культури. Згідно досліджень багатьох авторів можна зробити висновок, що культура є досить абстрактне поняття, бо вона існує у вигляді величезної кількості і різноманітності культур окремих країн і народів. Разом з тим культурна картина світу являє собою сукупність раціональних знань і уявлень про цінності, норми, звичаї, менталітет власної культури і культур інших народів. Звернення дослідників до проблеми діалогу культур по-новому ставить завдання перед системою освіти. Стосовно до вищої школи на перший план поставлено питання виховання у студентів культури спілкування, підготовки їх до «діалогу культур». Однією з умов реалізації цього процесу повинен стати певний рівень сформованості у

майбутнього фахівця міжкультурної компетенції. Проблему міжкультурної компетенції педагоги і психологи розглядають з позиції особистісного підходу. Тому дуже важливо, перш ніж почати роботу зі студентами-іноземцями, добре ознайомитися з тими звичаями, особливостями, законами, системою освіти, які є в їхніх країнах. Тоді педагог легко зможе по-перше швидко і правильно орієнтуватися в умовах спілкування; по-друге, вміти правильно спланувати свою промову, правильно вибрати зміст спілкування; по-третє, знайти адекватні засоби для передачі тієї чи іншої інформації; по-четверте, вміти забезпечити зворотний зв'язок. Наявність зворотного зв'язку необхідна, це складова спілкування, яка показує як нас розуміє співрозмовник, чи зрозумів нас, або чого очікує від нашого спілкування.

У вищих навчальних закладах України відбувається спілкування українських студентів зі студентами з різних країн, а значить і взаємодія різних культур. На жаль, підготовка студентів вишів дає недостатнє знання мови, культури, історичного минулого, традицій і звичаїв рідного та інших народів, а також недостатньою терпимістю і доброзичливістю, що виявляються в почуттях, оцінках і поведінці представників інших національностей. Саме це спонукає дослідників звернути увагу до питань міжкультурної, міжнаціональної комунікації, розвитку мовного спілкування, зумовленого потребами професійної практики.

Проте умови спільного навчання самі пособі добре формують міжкультурної компетенції у студентів різних країн. На це спонукає спільна справа – оволодіння знаннями, які потрібні майбутньому фахівцю. Можна бачити, як в процесі навчання виникає дружба та взаємна допомога, зацікавленість до повсякденного життя представників різних культур, бажання поділитися тим цікавим, що є у рідній культурі.

Серед іноземців – здобувачів вищої освіти в Україні багато тих, хто бажає отримати технічну освіту, опанувати точні науки та інженерні дисципліни. І для цього необхідні глибокі знання перш за все таких дисциплін, як математика, вища математика і фізика.

З'ясовано, що вивчення математики, вищої математики та фізики є неможливим без навчання міжкультурного спілкування та вивчення іншомовної культури. Труднощі, що пов'язані із засвоєння цих непростих дисциплін, спостерігаються доволі часто. Значною мірою це пов'язано з тим, що студент-іноземець недостатньо вивчав математику і фізику раніше, або навчався у закладі іншого профілю. Велику перешкоду здійснює недостатнє знання мови, якою ведеться викладання або мовний бар'єр. Так, К. Бюлер [1] виділяє три функції мови, притаманні будь-якому акті мовлення: функцію вираження (експресивну), що співвідноситься з розмовником, функцію обігу

(апелятивну), що співвідноситься зі слухачем, і функцію повідомлення (репрезентативну), що співвідноситься з предметом мовлення. Неважко помітити, що три функції мови і згадані вище функції комунікації перетинаються одна з однією. Таким чином, яку б кількість комунікативних функцій дослідники не пропонували, всі вони сходяться в одному – функції тісно пов'язані між собою і присутні фактично в будь-якому вигляді комунікацій. Такий підхід відіграє істотну роль для організації комунікативного процесу в освітній практиці і не менш важливий, коли мова йде про процес формування міжкультурної комунікації. Враховуючи ці фактори можна визначити такі етапи організації роботи з групою студентів-іноземців, особливо напочатку, коли формується комунікація як між студентами, так і між студентами і викладачем. Отже:

- На етапі комплектування групи бажано, щоб вона була національно однорідною. Роботу з групою бажано починати з відвідування занять з мови, якою буде викладатися дисципліна, а сам процес викладання дисципліни узгоджувати з викладанням української або іншої мови. Викладачам фізики і математики, а також вищої математики необхідно узгодити певні терміни та поняття, які будуть відпрацьовані з викладачем мови.

- На першому етапі навчання, коли мовні перешкоди суттєво заважають студентам розуміти викладача, дуже корисно використовувати різні наочні посібники, технічні засоби навчання, схеми, моделі, макети, плакати тощо. Все це робить процес вивчення таких дисциплін як фізика і математика наочним і адаптованим.

- Використання на заняттях роздавального матеріалу у вигляді розроблених таблиць з різних тем. Таблиці містять визначення, правила, формули, а також пояснення і приклади. Це також полегшує сприйняття фізики, математики, а в майбутньому вищої математики

До того ж завдання можна виконувати безпосередньо у карточці, наприклад, побудувати графік або виконати тестове завдання.

- На заняттях підтримується так званий „зворотній зв'язок», за яким викладачем контролюється, як слухачі сприймають навчальний матеріал.

- Створення викладачами в ході занять проблемної ситуації, а також використання цікавого матеріалу.

- Створення на заняттях обстановки змагань серед слухачів, а також виконання тестових завдань, які іноземні студенти дуже любляють.

- Організація певної кількості самостійних занять, які передбачені навчальним планом проходження кожної дисципліни.

– Пропонується ефективний спосіб ведення конспектів і слідування за їх веденням.

Такі методи потрібно впроваджувати в процесі вивчення фізики математики та вищої математики, щоб досягти ефективних результатів у підготовці студентів до міжкультурного спілкування. Також це ефективні прийоми, методи й засоби навчання, що сприяють засвоєнню іншомовної культури, формуванню міжкультурних умінь і навичок студентів-іноземців.

Зараз відбувається активне формування нової системи освіти, яка націлена на впровадження в світовий інформаційно-освітній простір. Водночас, технічні інновації та цифрові технології змінюють формат спілкування між представниками різних культур, відкривають нові можливості для спілкування (відеоконференції), але це аж ніяк не спрощує вимоги до ефективності і результативності самого спілкування: взаємоповага, взаємо порозуміння, терпимість та емпатія. На нашу думку, до вивчення фізики, математики, вищої математики (українською мовою) треба ставитися обережно, оскільки сам процес вивчення мови можна звести до вивчення лише необхідних слів, термінології. З іншого боку, варто взяти до уваги необхідність зорієнтувати процес вивчення мови з огляду на професійні вимоги здобувачів, навчити говорити правильно, можливо уникаючи складних граматичних форм. По-друге, розробити сучасні форми і методи взаємодії викладача і студента, які забезпечать вивчення мови, фізики та вищої математики як засобу спілкування і взаємодії фахівців у різних сферах діяльності; сприятимуть опануванню ціннісними орієнтаціями та формуванню професійної культури, культури спілкування. Наприклад, розробити курси «Іноземна мова для фахівців морського транспорту та флоту. Студентам вже нецікаво просто переказувати тексти, їм цікаво проводити дискусії мовою, виконувати певні ролі, робити презентації, аналізувати інформацію і надавати їй власну оцінку, тобто розвивати комунікативні вміння та вміння критично мислити. Відтак, ми формуємо комунікативно-іншомовну компетентність – спроможність спілкуватися із представниками інших культур, тобто вивчення мови має відбуватися в тісному взаємозв'язку та єдності з культурною спадщиною народу, мова якого вивчається. Під час вивчення фізики, вищої математики (українською мовою), мовний бар'єр, також може бути наслідком культурного бар'єру, який виникає через брак знань про умови культури спілкування, правил етикету спілкування в різних культурах (як правильно і чи варто переривати співрозмовників), ігнорування певних сталих традицій (жести, міміка). Щоб здолати і побороти страх у спілкуванні іноземною мовою варто здолати бар'єр культурний.

Культурологічний підхід до вивчення фізики та вищої математики, передбачає постійне відстеження і привнесення в навчально-пізнавальне середовище новітніх наукових знань про культуру і культурні процеси, що функціонують у сучасному суспільстві, культуру бізнес-процесів, цінність міжкультурного спілкування. Йдеться про акцентування уваги на засвоєнні найістотніших, функціональних, стійких і тривалих знань, які знаходяться в основі наукової картини світу, представленого світом людини і суспільства, світом людської цивілізації і глобальними фундаментальними процесами.

Така форма спілкування як дистанційне навчання, має великі можливості у формуванні міжкультурного спілкування. Під час занять, що проходять дистанційно, наприклад із застосуванням ресурсів Zoom або Moodle доводиться враховувати різні фактори. Тут і різні технічні можливості пристроїв, якими користуються студенти і викладачі, якість Інтернету, обмеженість так званого живого спілкування. Проте саме застосування комп'ютерних технологій в освіті надають можливості покращати навчальний процес, подати матеріал, зокрема з фізики, математики та вищої математики, а в подальшому технічних дисциплін, більш наочно, адаптовано і цікаво. Так система дистанційної освіти Moodle передбачає не тільки надання теоретичного матеріалу, але й можливість контролю та самоконтролю його засвоєння. Тому у вищих навчальних закладах України системі Moodle приділяють велику увагу.

Освіта студентів іноземців з використанням технологій дистанційного навчання безумовно потребує подальшого розвитку навичок міжкультурного спілкування, і як наслідок, пошуку нових методів і шляхів викладання.

Список використаних джерел:

1. Бюлер К. Теория языка. Репрезентативная функция языка: Пер. с нем. / Общ. ред. и коммент. Т.В. Булыгиной, вступ. ст. Т.В. Булыгиной и А.А. Леонтьева. – М.: Издательская группа «Прогресс», 2000. – 528 с.
2. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 352 с.
3. Зеліковська О.О., Чередніченко Г.А. Формування міжкультурної компетенції студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: Монографія. – Київ: Кондор-Видавництво, 2012. – 321 с.
4. Кричківська О.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічної діяльності.